

סוכנות הידיעות "יונה" – מאבק וחדשות

רעיה אדלר

אחד מהאמצעים בהם נקטה שוויץ לשמירה על שלמותה, היה הטלת צנזורה.² בכוחה של העתונות השוויצרית, היה לכאורה, לא רק לעורר דעת קהל אנטי נאצית בשוויץ עצמה, אלא גם לשמש שופר ולעודד כוחות התנגדות בקרב הארצות השכנות. מטרתה של הצנזורה היתה למנוע תעמולה אנטי נאצית כזו, שעלולה היתה לעורר – על פי תפיסתה – את תאבוננו של יצר הכיבוש הנאצי הרע. הצנזורה השוויצרית דאגה ליטול כל עוקץ אנטי נאצי מהעתונות, וליתר ביטחון אסרה על כל הבעה של היערכות פוליטיות בשולי הדיווחים על המלחמה. רק מקור רישמי נחשב כמוסמך להבאת מידע על המתרחש בחזית או בארצות הכבושות; ביטויים כ"רצח", או "אקט אלים ומזוויע" (אפילו באוקטובר 1942) הוגדרו על ידי הצנזורה כהערכות מיותרות לעובדות שמדברות בעד עצמן; מאמר נגד המעמד המפלה של היהודים שנתקבל באוקטובר 1940 בנוישי, והתיר את מעצרו השרירותי, הוגדר כהתערבות בענייניה הפנימיים של מדינה אחרת וכפוגע בניטרליות של שוויץ.³ ואולם, העתונות השוויצרית ממילא לא היתה ביקורתית במיוחד, ביחוד עד קיץ 1942. ונטתה לצנזר את עצמה ברוח הדרג הפוליטי. באשר לגורל היהודים בארצות הכבושות, הרי שהעתונות השוויצרית לא התעניינה בו ואף התעלמה ממנו.

מאבק עם הצנזורה

ערב המלחמה, היו בשוויץ כ-8,000 פליטים (5,000 מהם יהודים). עמדתה של המשטרה היתה, שאין בשוויץ מקום לקליטת פליטים נוספים.⁴ הבעיה החריפה עם כיבוש צרפת בקיץ 1940 והשלמת הניתוק הגיאוגרפי של שוויץ מארצות נייטרליות או מבעלות הברית. לנוכח הנחשול החדש של פליטים שחיפשו מקלט בשוויץ, החליטה המשטרה ליישם את מדיניות המקלט רק לגבי "פליטים פוליטיים" וחילים עריקים.

פליטים שהגיעו לשוויץ

שתי שאלות מטרידות את כל הניגש לעסוק בעתונות יהודית בעולם החופשי בזמן מלחמת העולם השנייה. ראשית – איזה מידע על גורל היהודים היה בידיה? שנית – כיצד הפיצה מידע זה? ככל שעוסקים יותר בשאלה זו מתברר, שהקושי העיקרי טמון בכך שידיעות ושמעות, שבדיעבד התבררו כאמיתיות, רווחו כל הזמן במערכות העתונות ואף הובאו לידיעת הקוראים. אלא, שעל פי רוב נתערבו ידיעות אלו ואף נבלעו בידיעות אין ספור על התפתחות המלחמה בכלל, שמעות לא מבוססות, סיפורי זוועה שקשה היה לאמתם, תעמולה עוינת וכדומה. אין בכונת מאמר זה לעמוד על הסיבות השונות שבגללן זכו או לא זכו הידיעות על גורל היהודים לכותרות מתאימות בעתונות היהודית,¹ אלא לסקור את פעילותה של סוכנות עתונות אחת, זו של איגוד הקהילות היהודיות בשוויץ (Schweizerischer Israelitischer Gemeindebund להלן: ס.י.ג.). דומה, כי ניתוח הנסיבות בהן פעלה סוכנות עתונות זו, על רקע ייחודה הגיאופוליטי של שוויץ בזמן מלחמת העולם השנייה, יכול להאיר מקצת מהבעיות שעמדו בפני העתונות היהודית בכלל באותה תקופה.

שלושה גורמים עיצבו את פעילותה של סוכנות העתונות "יונה" (JUNA): האווירה והתנאים הפוליטיים ששררו בשוויץ; מדיניות הקהילה היהודית, ש"יונה" היתה אחת ממוסדותיה; והאיש שעמד בכל אותה עת בראש "יונה" – ד"ר בנימין סגלוביץ.

החל מקיץ 1940, עם כיבוש צפון צרפת על ידי גרמניה הנאצית והקמת ממשלת וישי בדרומה, סגרו מדינות "הציר" על שוויץ הנייטרלית מכל עבריה. החשש מפני התקפה מצד מדינות "הציר" הפך לשיקול המרכזי במדיניות החוץ והפנים של שוויץ לפחות עד למפלה – הראשונה מאז תחילת המלחמה – של הצבא הגרמני בסטלינגרד ונחיתת בעלות הברית בצפון אפריקה (נובמבר 1942). לנוכח חשש זה, בחר הדיג המדיני לשמור על ריבונותה של שוויץ, במחיר ויתור על כמה ממאפייניה כמדינה דמוקרטית וכארץ מקלט למתנגדי הדיקטטורות ולקורבנותיהן. התחומים העיקריים בהם התבטא ויתור זה הם חופש העתונות והמידע וזכותם של פליטים יהודים, שנרדפו רק בשל גזעם, למקלט. אוירת המצור והפחד, ששררה בקרב הציבור, הקלה על מימוש מדיניות זו.

הקמת "יונה"

עליית האנטישמיות בשנות השלושים בשווייץ זעזעה את יהדותה של ארץ זו, קהילה יהודית קטנה בת כ-18,000 נפשות (0.5% מהאוכלוסייה), שלא הכירה תופעה דומה. בתגובה על כך הקים אירגון הגג של הקהילות המקומיות, ה.ס.י.ג., משרד שמתפקידו להזים את התעמולה האנטישמית, ולנצל את המשפט השווייצרי ודעת הקהל בכדי להשיב מלתמה שעה. משגברת האנטישמיות, הוקמה ב-1936 סוכנות עתונות בשם JUNA, Juedische Nachrichtenstelle des Schweizerischen Israelitischen Gemeindebundes, בראשות ד"ר מקס בראונשוויג. ב-1938 החליף אותו ד"ר בנימין סגלוביץ, מי שעמד בראשה במשך כל המלחמה, ולאחריה.⁷

סגלוביץ, עתונאי עצמאי, היה במידה רבה אנטיזתה לראשי הקהילה היהודית השווייצרית. הוא נולד ב-1904 ברוסיה. ב-1905 עברה משפחתו לברלין, ובזמן מלחמת העולם הראשונה הגיעה לשווייץ הנייטרלית. הוא השלים לימודי משפטים בציריך (בעבודת הדוקטור שלו עסק באספקטים משפטיים של העתונות), אך מכיוון שלא היה בעל אזרחות שווייצרית עבד כעתונאי. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה רצה להתנדב לצבא השווייצרי אולם לא התקבל.

ד"ר בנימין סגלוביץ

פירושו של דבר היה, שמיהודים, שנרדפו "רק" בשל גזעם או מוצאם, נשללה זכות המקלט בשווייץ. מלבד מקרים מיוחדים גורשו יהודים אלה חזרה אל מעבר לגבול.

שווייץ הנייטרלית בחרה, אפוא, לחשוש פחות מפני הנאצים, מאשר מפני מתנגדיה וקורבנותיה. כל מי שרצה לשנות מדיניות זו, צריך היה להיאבק למען הוצאת בעיית הפליטים מאפלת הביורוקרטיה המשטרית ולהציגה לאור שיקולים פוליטיים והומאניטריים, דהיינו הכרעתה בוויכוח ציבורי ופרלמנטרי. שינוי מסוג זה עבר בהכרח גם דרך המאבק באנטישמיות בשווייץ עצמה, ובעיקר דרך פרסום המידע באשר לגורלם של הפליטים היהודים בארצות הכיבוש הנאצי. מכיוון שהידיעות על היחס ליהודים לא היו במהותן בגדר מידע צבאי, ולעיתים קרובות באו ממקור לא רשמי, או היו בגדר שמועות שקשה לבססן ונידמו ל"תעמולת זוועה", הרי שדווקא אותן קשה היה לפרסם מבלי להסתכן בהתערבות הצנזורה. לעתונות בכלל, ולעתונות היהודית בפרט, נועד על כן תפקיד מכריע במאבק זה, הן כמקור מידע על ההתפתחויות בחזית, הן כמשקפת את דעת הקהל והן — וזה העיקר — כבעלת השפעה על הלכי הרוח במדינה.

במאמר שפרסם ב-1967,⁵ הגדיר סגלוביץ את תפקידה של "יונה" בזמן המלחמה כקריעת מעטה הסודיות מעל פשעי הנאצים. כוונתו היתה להראות, שהאידיאולוגיה הנאצית והטירוף הגזעני מוכרחים להביא לטבח, ולעורר בדרך זו את דעת הקהל בשווייץ להתנגדות לנאציזם ולסולידריות עם קורבנותיה. הנכונות לתת מקלט לאלה שנמלטו מהנאצים, היתה תלויה בידיעות על הסכנה האורבת להם. נגד הפצת מידע כזה פעלה הצנזורה, שדאגה לכך שהיחסים "ההגונים" בין שווייץ לבין כל המדינות לא ייפגעו, והתחשבה באופן מיוחד ברגישותה של גרמניה הנאצית. בכך נטלה על עצמה משימה פוליטית, שלא היה בכוחה למלא לא מבחינת כוח אדם, ובעיקר לא מבחינת כישוריה: היכולת להבחין בין תעמולת זוועה (gruelpropaganda) לבין ידיעות. לפיכך הפעילה את פקודת הצנזורה מ-6 בינואר 1940, לפיה שווייץ לא תהפוך לנושאת ומפיצה של תעמולה של מדינות אחרות, באופן שרירותי ומוטעה. כך למשל, הופעל סעיף זה בסתיו 1942 נגד "יונה", משרצתה לתמוך בעמדת האירגון לעזרה לפליטים, על ידי פרסום מידע אמיתי על גורלם של אלה אשר נשלחים "מזרחה". גם בקיץ 1944 ניסתה הצנזורה למנוע פרסומים על שילוח יהודי הונגריה למחנות הריכוז והמוות — אך הפעם גבר עליה לחץ דעת הקהל והיא הושתקה.⁶

השקפתו של סגלוביץ לא היתה מגובשת מלכתחילה באשר לדרך שבה על "יונה" לנקוט, אולם הקשר בין אנטישמיות לבין היחס למדיניות סגירת השערים בפני פליטים יהודים וגורלם בארצות הכיבוש הנאצי, נתפס על ידי סגלוביץ כפנים שונים של אותו תהליך עצמו מלכתחילה. הוא לא הסתפק במאבק נגד האנטישמיות, שאימה על יהודי שווייץ עצמם, אלא כרך בה גם את החשש לגורל יהודי אירופה כולה, ולגורל הפליטים היהודים בפרט. ככל שתכפו הגילויים האנטי יהודיים, כתופעות בודדות כביכול, במקומות שונים בשווייץ ומחוצה לה, כך התחזרה לסגלוביץ מהות הסכנה, שבעקבותיה נגור למאבק הולך ומחריף עם ה.ס.י.ג. על מהותה של "יונה" ודרכי פעולתה.

של ידיעות מצתונים שונים, לעיתים מקומיים, בעלי תפוצה מוגבלת מאד, או למאמרים שהופיעו בשולי הידיעות כמאמרים בעלי חשיבות משנית. ואכן, הבוליטינים זכו להד בעתונות הכללית, ובמהלך שנת 1940/41 הודפסו לפחות 180 ידיעות מתוכם בעתונות השוויצרית.⁹ למרות שלא פעלה כסוכנות ידיעות אלא בדרך של פרסום ידיעות שפורסמו בעתונות המקומית, ושלכאורה הותרו בשל כך על ידי הצנזורה, לא שוחררה "יונה" מחובת אתריות לחומר שפרסמה, ואף חוייבה ב"צנזורה עצמית"

— מינוי אתראים שיבדקו את החומר לפני פרסומו.¹⁰ על גבי עמודים ספורים, חימצת סגלוביץ' ושילב ציטוטים מידיעות, כך שמקיבוצן יחד והבלטתן הצטיירה תמונה מקוממת יותר באשר לגילויי המדיניות הנאצית בפרט והאנטישמיות בכלל. כך למשל כלל הגיליון מ-19 בנובמבר 1940 את הדברים הבאים: סקירה על גורל יהודי גרמניה, שגורשו לדרום צרפת והושמו במחנה מעצר בתנאים כלתי אנושיים. הסקירה התבטסה על כתב עת של אירגון סוציאלי נוצרי, שהסתמך על עדות ישירה של אחד מפעיליו; תמצית מאמר מעתון (קתולי) חשוב הרבה יותר (Neue Zuericher Nachrichten), שעמד

עצם הקמת סוכנות חדשות מטעם הסי.ג. היה בו משום חידוש. בהקמתה היו טמונים יוזמה וניסיון להשפיע על דעת הקהל — כיוון פעילות, שחרג מהרוח הכללית של מדיניות הנהגת הקהילה בשוויץ. זו העדיפה ל: מוד בדרך כלל על פרופיל נמוך על רקע האנטישמיות הגואה, ובמהלך המלחמה חזרה ואימצה קו מדיניות של פוליטיקה שקטה. הפקדת המשימה בידי יהודי מזרח אירופי, סוציאליסט וציוני מיליטנטי, בעל אופי ביקורתי וספקן, ומעל לכל — אדם בעל הכרה פוליטית, הבטיחה גישה שונה מזו של הסי.ג. יתר על כן, היא טמנה בחובה התנגשות בלתי נמנעת בין שתי תפיסות פוליטיות מנוגדות, באשר לבעיות העיקריות עמן התמודדו יהודי שוויץ.

את התקציב הקטן ואת המזכירה שעמדו לרשותו, הקדיש סגלוביץ' לניהול ארכיון על הנאצים, על מדיניותם כלפי היהודים ועל גילויי אנטישמיות בשוויץ, ולפרסום ידיעות הנוגעות לנושאים אלה. "יונה" הפיצה בוליטין בן 4 עמודים (בשפה הגרמנית, ולפי העניין, מדי פעם, גם בשפה הצרפתית) אחת ל-3-4 שבועות.⁸ הבוליטין נשלח למערכות העתונים, בניסיון להסב את תשומת ליבם של עורכי העתונים ללקט נבחר

בוליטין של "יונה" מינואר 1943 — בשפה הצרפתית. לרוב היו הבוליטינים בשפה הגרמנית

J U N A
Bureau de Presse de la
Fédération Suisse des
Communautés Israélites

Zurich, le 6 Janvier 1943.
Lavaterstrasse 37

No. 43/1

L'Eglise norvégienne contre la persécution des Juifs.

Selon une information parue dans la presse suédoise, le Comité d'administration provisoire de l'Eglise de Norvège, les évêques de cette Eglise, toutes les autres Eglises, 19 organisations chrétiennes et les deux facultés de théologie du pays ont adressé, il y a quelques semaines, une lettre à M. Quisling, s'élevant contre le décret ordonnant la confiscation des biens des Juifs et l'arrestation de tous les hommes juifs au-dessus de 15 ans. On sait que dès lors d'autres mesures encore ont été prises contre les Juifs. Dans cette lettre, on lit notamment:

" Ces mesures ont suscité une grande douleur dans notre pays.

על הסמליות שבחקיקת חוקים אנטי יהודיים בבלגריה. דווקא משום שאחוז היהודים שם קטן, נאמר במאמר המצוטט, מורה צעד זה על "רוח התקופה"; ובמאמר אחר מאותו עתון — סקירה על קבוצות רדיקליות אנטי יהודיות בהונגריה; לבסוף הובאה, בהרחבה יחסית, סקירה על סבלם של יהודי צרפת לאור החקיקה האנטי יהודית שם, שצוטטה מהעתון הדמוקרטי-רדיקלי La Revue, שהגיב על חקיקה זו בסקירה היסטורית על המורשת היהודית בצרפת ועל מרכזיותם של אישים יהודים בתרבות צרפת. מה שאפיין גיליון זה ואחרים, היה ההסתמכות על מקורות מהימנים במיוחד — עדויות ראיה, ודיווחים של עתונאים שווייצרים שביקרו בגרמניה ובפולין¹¹ מחד גיסא, ומאמרים שהביעו זעזוע ומחאה מהמדיניות כלפי היהודים באירופה בכלל, מאידך גיסא. באופן דומה פעל סגלוביץ' גם בחזית השנייה — חזית האנטישמיות בשווייץ עצמה. הוא הקדיש מאמצים מיוחדים להפרכת רעיונות אנטישמיים, כמו למשל הטענה שהיהודים בפולין אחראים להפצת טיפוס הבהרות, והסתמך לשם כך על חומר דוקומנטרי, אותו שלח למערכות העיתונים.¹² גיליון "יונה" מ-10 בנובמבר 1941, למשל, הוקדש בעיקר למאמרים שהופיעו בעתונות השווייצרית, באופן ספורדי ומקומי, נגד גילויי אנטישמיות בשווייץ עצמה: מאמר מערכת של עתון מקומי נגד התפיסה הטוענת, כי המטריאליזם, הקאפיטליזם והקומוניזם הם תוצר היהדות ולא פרי התרבות המערבית — מאמר שסיכם, כי הבעיה היהודית אינה אלא בעיית האנושות כולה; מאמר מעתון מרכזי יותר (Gazette de Lausanne), היוצא נגד חדירת המושג "ארי" לעתונות השווייצרית, ועוד. את הפיסקה בדבר היות הבעיה היהודית בעיה כלל אנושית, דרשה הצנזורה משום מה שלא לפרסם, ורק לאחר מסע של לחצים כוטלה הוראה זו.¹³ מכיוון שלא היה זה אלא ציטוט מעתון שכבר פורסם, ייתכן שהיה בכך סימפטום ליחס מפלה כלפי "יונה", כפי שזה הובן אז, וכפי שטען סגלוביץ' במאמרו משנת 1967 שהוזכר לעיל. אף על פי כן, גם מסקירת פעילותה של "יונה" לא מצטירת הצנזורה כמכשול ישיר לפרסום ידיעות, בעיקר לא עד קיץ 1942.¹⁴ גם המקרים הבודדים שבהם הגיע סגלוביץ' לידי התנגשות עם הצנזורה אינם משנים את המסקנה הכללית, כי לא הצנזורה היוותה את המניעה העיקרית לפרסום ידיעות. עם זאת נראה, ש"טעות" זו של הצנזורה לגבי פרסום הפיסקה הנ"ל, מראה דווקא על האפקטיביות שהיתה לדרך בה נקטה "יונה". המאמר בעתון המקומי לא משך אליו תשומת לב של הצנזורה, ובורדאי שלא תשומת לב ציבורית; הפצתו באמצעות הבוליטין של "יונה", השיגה בדיוק את מטרתו של סגלוביץ': להשתמש בידיעות ובחומר העתונאי הקיים ממילא, כדי לעורר את רגישות הציבור לגורל היהודים.¹⁵ על מידת האפקטיביות של דרך הפצת הידיעות של "יונה" מעידה גם העובדה, כי עתון נאצי בגרמניה הקדיש לה מאמר שלם. "יונה" תוארה שם כסוכנות חדשות, שהוקמה כדי להפיץ תעמולה ולשרת "אינטרסים של היהדות העולמית", והובאה כרוגמה למשוא פנים מצד הצנזורה השווייצרית.¹⁶ לאור הקושי לפענח את המדיניות הנאצית כלפי היהודים ולתת לה פומבי על רקע מבוך השמועות והידיעות הבלתי מהימנות, ניתן לומר שסגלוביץ' נקט מלכתחילה במדיניות נכונה. הוא הסתמך על מקורות מהימנים ככל שהשיגה ידו, הבליט ובודד ידיעות הנוגעות לגורל היהודים

בכלל, ולאנטישמיות בשווייץ בפרט, ופעל להפצת אותם קולות בודדים שהביעו זעזוע והתנגדות למדיניות הנאצית ולמדיניות ממשלת שווייץ. אם בכל זאת התמונה העולה מהבוליטינים של "יונה" מצטיירת בצבעים חיזוריים, הרי שיש להסבירה לאור אופיין הלא מעורר אמן של הידיעות שהגיעו לידי סגלוביץ', באווירה הכללית הבלתי אוהדת ובעיקר בעתונות שגם אם לא היתה פרו נאצית, הרי שנשטה להתעלם מגושים אלה. כך כתב לסגלוביץ' בנובמבר 1941 שופט עליון, בעקבות אחד מפרסומיה של "יונה" שהגיע לידו: "עמדת הצנזורה, שנוטה יותר ויותר לכיוון שאני מבקר אותו בכל תוקף, מורה על פחד ממש גרוטסקי מכך, שייאמר משהו אשר לא ינעם למעצמות ה'ציר'. אתה הינך הוכחה נוספת לכך שבשווייץ אין יותר חופש ביטוי, ושגם בשם הצדק, החרות והאנושיות אסור אצלנו לתמוך בנרדפים ובמקופחים."¹⁷

סגלוביץ' נגד הסי.ג.

המגע הממשי ביותר של הקהילה היהודית בשווייץ עם גורל יהודי אירופה — שהתחיל עוד במחצית שנות השלושים והתעצם מאז ה"אנשלוס" באוסטריה — היו הפליטים שהגיעו לארץ זו. ללא היסוס לקחה על עצמה הקהילה היהודית בראשות הסי.ג. את הדאגה הכלכלית, המשפטית והמוסרית לגורלם של אלה, שזכו והורשו לשהות בשווייץ בתקופת המלחמה. בעיית הפליטים עוררה אי כטחון, ואף שאלות באשר לקיום היהודי בשווייץ, על רקע האווירה הפוליטית הלא אוהדת ומשמעות הנייטרליות האמביוולנטית של שווייץ.¹⁸ באווירה כזו לא מן הנמנע היה, שתשומת הלב הפוליטית הוקדשה יותר להתגוננות עצמית מאשר להתעניינות בגורל שאר יהודי אירופה, ומכל מקום העמיקה את מדיניות ההתגוננות של הקהילה היהודית.

במחצית השנייה של 1941 ובמהלך שנת 1942, התפתחה על רקע זה רגישות מיוחדת כלפי סוכנות החדשות של הסי.ג., שבמידה רבה היוותה את נציגה בפני דעת הקהל. פרסומיה של "יונה" לא תאמו את מדיניותה השקטה והזהירה מאד של הסי.ג. בכל הקשור לידיעות על גורלם של יהודי אירופה, למדיניות שווייץ כלפי הפליטים היהודים, ולבעיות יהודי שווייץ עצמם. גם ההתנגשויות של "יונה" עם הצנזורה לא תאמו את הקו של הימנעות מחיכוכים עם הבריורקטריה. הפער שנוצר בין המדיניות היותר מיליטנטית של סוכנות החדשות, לבין זו של הסי.ג., גרם למתח גובר והולך ביניהן, וביחוד בין נשיא הסי.ג. סאלי מאייר לבין סגלוביץ'. האחרון ראה ב"יונה" כלי פוליטי מובהק, אמצעי מרכזי בניסיון לרכוש השפעה על דעת הקהל היהודית והלא-יהודית; ואילו בעיני סאלי מאייר, שלא הכיר כלל בחשיבות המאבק הגלוי על דעת הקהל נגד המדיניות של השלטונות — היתה "יונה" חסרת חשיבות פוליטית, אם לא מיותרת. הוא לא גרס פעילות פוליטית גלויה, וכיכר לשאת ולתת בחשאיות עם נציגי הרשויות.¹⁹

במאי 1941, פרסם סגלוביץ' מעין גילוי דעת לחברי הקהילה בציריך ולאחראי עליו מטעם הנהלת הסי.ג., ד"ר גאורג גונגהיים. במכתב, שהשתרע על פני 9 עמודים צפופים, שטח את טענותיו נגד מדיניות נשיא הסי.ג. ויחסו אל סוכנות העתונות. מטרת הקמתה של "יונה", נאמר שם, הוא להיאבק באנטישמיות. דהיינו, בעיקר לספק ידע לחוגים לא יהודיים.

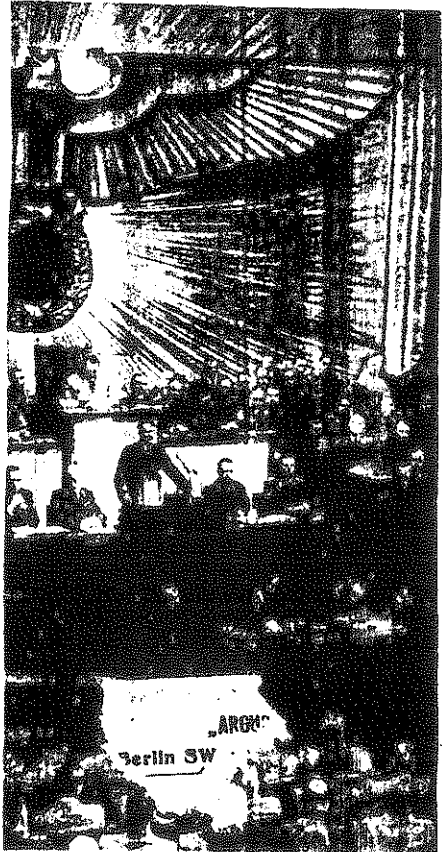
chafft

er Deutschen Familie

UNDIGUNGSBLATT FÜR BEHÖRDEN

sch durch höhere Gewalt) verbleibt, besteht kein Anspruch auf Entschädigung bis spätestens 25. d. M. für den folgenden Monat direkt beim geltend zu machen. Erfüllungsort und Gerichtsstand für beide Teile ist eingehende Beiträge sind keine Verantwortung übernommen.

11. Jahrgang / Nr. 125

greichen Balkan-Feldzug (Scherl-Bilderdienst)

Unterirdische Aktivität der „Juna“

Von Araim Bledow

Die Schweiz beherrscht in ihren gaulischen Grenzen nicht nur die Zürcher Filiale des englischen Propaganda- und Nachrichtenbüros „Exchange Telegrams“. Sie gibt auch der „Juna“, der Pressestelle des Schweizerischen Israelitischen Gemeindebundes in Zürich Heimstätte und weltweites Anklamationsrecht. Bei der „Juna“ handelt es sich um einen jüdischen Nachrichtendienst, der ge-

... die erste in der großen Presse zur Schau getragene Vorliebe für das süßliche Parasitentum entspricht durchaus nicht dem überlieferten eidgenössischen Geist. Er war im Grunde keines Weltens antilemisch. Dieses natürliche Reinheitsempfinden der bäuerlichen Schichten hat auch die Geschäftigkeit der im Zuge des weltlichen Liberalismus an die Oberfläche geschwitten materialistischen Bourgeoisie bis zum heutigen Tage nicht völlig aussulischen vermocht. Das Besitzbürgertum gab leichter wohl den Ton an, konnte sich wohl in selbstgefälliger Eitelkeit in der ihm vom internationalen Judentum aufgeschwankten Aufgabe, zunächst alle politisch, moralisch und weltanschaulich Schiffsbrüchigen zu sein, aber die breite Masse ist von diesem liberalen Humanitätsspielball wohl kaum berührt worden. Nur selten wird die Diskrepanz zwischen der das große Wort führenden intellektuellen Oberschicht und der fleißigen, mit Hingabe ihrem Tagewerk nachgehenden Bauern- und Bürgerlichkeit sichtbar; dann etwa, wenn sich das gesunde Empfinden trotz aller Propaganda der politischen Führung, trotz der mit größten Mitteln in Gang gesetzten Beeinflussungsversuche gegen einen Entschluss auflehnt, den eine Partei des Landes befürwortet haben. Oder umgekehrt. Als vor einigen Jahren die Freimaurerinitiative in der Schweiz zur Debatte stand, die auf ein Verbot der unterirdischen Mäxlichkeit der Logen abzielte, vereinigten sich alle Gruppen, Parteien, Verbände, Behörden, Organisationen — vom Judentum und seiner Anhängererschaft mit reichlichen Geldern ausgestattet — gegen das schmale Grünlein der Befürworter der Initiative. Und trotzdem stimmten rund 232 000 Schweizer oder 31% der Abstimmenden gegen das Fortbestehen der Logen. Das Schweizer Judentum möchte nun im

Bunde mit der seit 1933 zugewanderten Emigration die Reste des natürlichen Lebensgefühls im Schweizer Volk unter allen Umständen zerkleinern. Dieser Zielsetzung dient neben der direkten Beeinflussung über Gesellschaft, Wirtschaft, Loge, Literatur und Verbandsorganisationen die Gründung des Nachrichtenbüros der Pressestelle des Schweizerischen Israelitischen Gemeindebundes in Zürich. Diese Pressestelle unterzieht die in der Eidgenossenschaft erscheinenden periodischen Druckschriften einer sehr eingehenden Kontrolle. Das Kriterium ihrer Prüfung ist die Frage, inwieweit das einzelne schweizerische Blatt auf den propagierten philosemitischen Kurs der Demokratie eingeschworen ist. Wo sich einmal ein dem Judentum unerwünschter Passus findet, greift die „Juna“ ein. Sie wird bei dem betreffenden Blatt beschwerdeführend vorgehen. Sie legt die verantwortliche Redaktion unter Druck. Und welcher schweizerische Redakteur wollte sich heute nachsagen lassen, er sei antisemitisch eingestellt, was doch im offiziellen eidgenössischen Sprachgebrauch fast so viel „un-schweizerisch“ bedeutet?

In den meisten Fällen wird der betarte bearbeitete Schriftleiter ohne weiteres klein beigeben. Tut er das nicht, greift die „Juna“ zu schärferen Mitteln. Sie prangert die ihr unangenehme Zeitung in ihrem eigenen Nachrichtenendienst an. Ihre guten Beziehungen reichen aus, daß sich immer das eine oder andere (zum Teil marxistische) Blatt findet, das ihre Angriffe nachdruckt. Damit ist die Zeitung öffentlich bloßgestellt, und sie muß es sich sehr genau überlegen, ob sie es sich leisten kann, durch die Fortsetzung der dem Judentum unangenehmen Tendenz, die ganze Meute der böswilligen Kläpper auf sich zu stehen, um dann am Ende vielleicht als „unzuverlässig“ oder zur „fünften Kolonne“ gehörig amtlichen Verfolgungen ausgeliefert zu werden. Wieder eine andere Druckmethode der „Juna“ ist, anonyme oder auch nichtanonyme Zusendungen aus dem Leserkreis zu veranlassen, die der betreffenden Zeitung den Eindruck vermitteln sollen, sie entfremde sich in ihrer Haltung von der politischen Überzeugung ihrer Beyleher. Die Juden der „Juna“ gehen in einzelnen Fällen schließlich sogar so weit, den nichtirdischen Pressechef zu bemühen, und von ihm mit semetrischer Dreistigkeit ein amtliches Einschreiten gegen die ihnen unangenehme Zeitung zu verlangen. Dieser letztere Fall trug sich zu, als das „Aargauer Tagblatt“ vor einiger Zeit einen objektiven Stimmungsbericht aus dem Warschauer Judentum veröffentlichte. Allein schon die Tatsache, daß in diesem Aufsatz die Zustände im Warschauer Judentum in bagatellischer und lokaler Hinsicht so dargestellt waren, wie sie sich dem Auge des unvoreingenommenen Beobachters tatsächlich boten, genügte, um das schweizerische Judentum und seine Zürcher Interessenvertretung in Frage zu bringen.

להביע ביקורת על מדיניותה, ועל כי "יונה" חרגה מסמכויותיה: תפקידה של "יונה" הוגדר כסוכנות עתונות, ולא כנציגת הקהילה היהודית בקרב הציבור.²² עד כמה לא העריכה הנהלת הסי.ג. את חשיבותה של "יונה", ולא את פעולתו של סגלוביץ' מסתבר גם מהעובדה, שסירבו להגדיל את משכורתו החודשית (מ-550 פרנק לחודש ל-600), למרות המלצתו החמה של ד"ר יוגנהיים, ולמרות העלייה ביוקר המחיה.²³

מאבק ציבורי כללי

הביקורת נגד מדיניות הסי.ג., לאחר שפרצה באופן כה גלוי ובוטה, שוב לא שככה. גם בקרב חברי הנהלת הקהילה עצמה החלו להישמע קולות ביקורת, שהפכו עד מהרה לקרע גלוי. שני סגניו של סאלי מאיר — פייר ביגאר וסאלי בראונשוויג — התפטרו לאחר שהגיעו למסקנה, שלאור חוסר האמון השורר בהנהלה לא ניתן להמשיך ולעבוד יחד. הם כרכו את ביקורתם גם ביחס של הנהלה ל"יונה" שלא כוונה, לדעתם, מספיק על ידי הקהילה, אך גם לא נוצלה מספיק על ידה כאמצעי למאבק. הניסיון למנוע קרע בדמות סיכום וסגלוביץ' ייפגש אחת לחודש עם סאלי מאיר ויקבל ממנו דיווח שוטף על עמדת הקהילה לא מומש, וממילא בא מאוחר מדי.²⁴

בקיץ 1942 התחולל מפנה, שטרף לא רק את ניסיונות הנהלה לשקם את יחסיה הפנימיים, אלא גם את מדיניות היד הקשה של המשטרה כלפי הפליטים היהודיים. עד אפריל 1942 (מאז סתו 1940) הוענקה ל-420 פליטים יהודים בני מזל זכות מקלט בשוויץ. אולם בקיץ 1942, משהחלו להתדפק על שעריה הנעולים של שוויץ, כמעט מדי יום ביומו, פליטים יהודים, בעיקר מהולנד וצרפת שם החלו הגירושים "מזרחיים", החליטה המשטרה לא להתיר עוד את כניסתם כלל.²⁵ ב-13 באוגוסט 1942 הוצא צו, שהורה למשטרת הגבולות לגרש אל מעבר לגבול את כל הפליטים שינסו להכנס לטריטוריה שוויצרית באופן בלתי ליגלי. פירוש הדבר היה, שיהודים המשיכו לא להיחשב כפליטים פוליטיים שלוש שנים לאחר פרוץ המלחמה, ולמרות כל הידוע על המדיניות הנאצית כלפיהם.

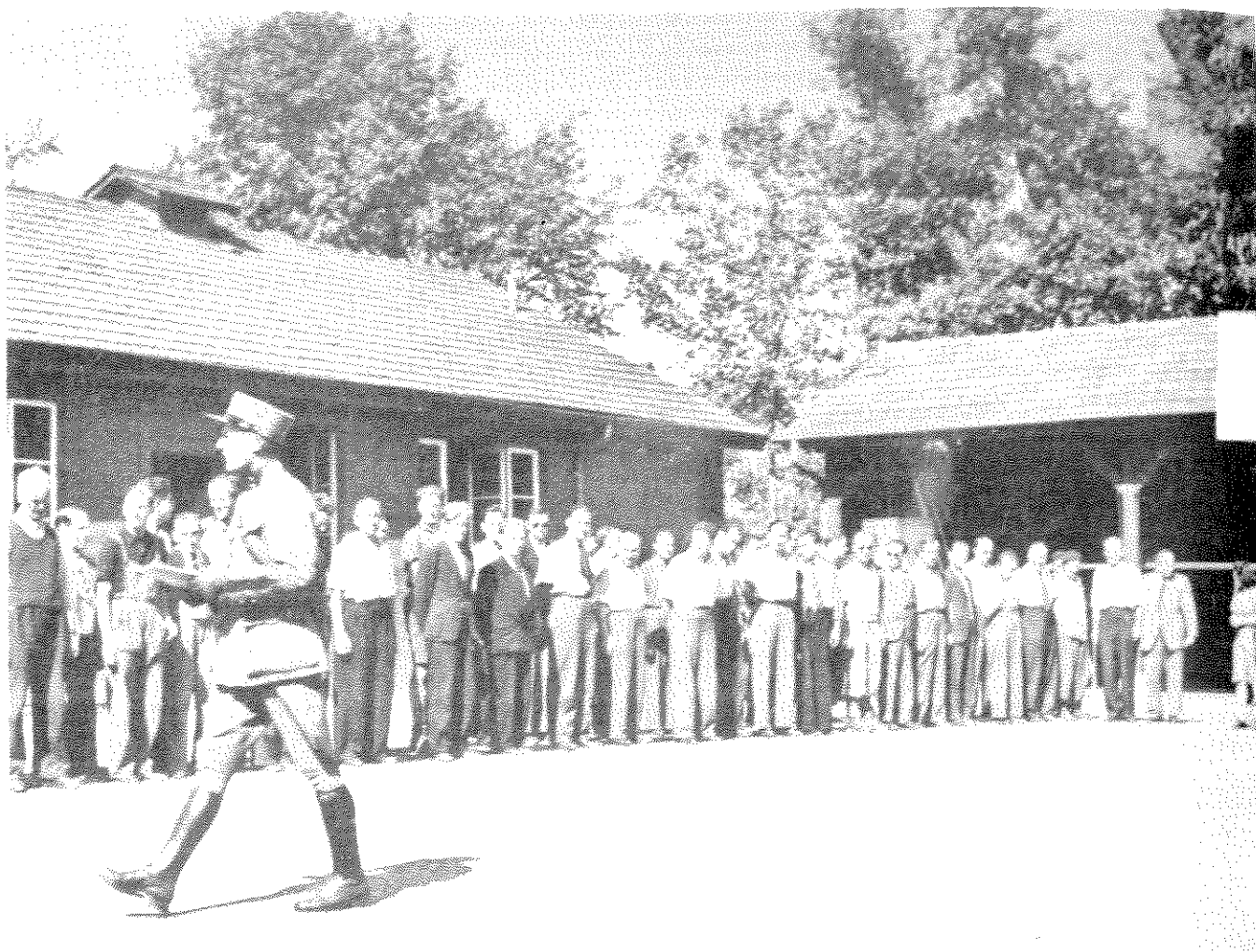
מאז שנודע דבר הפקודה של ה-13 באוגוסט ברביס, החל מאבק ציבורי כללי, שבראשו עמדו אירגוני עזרה לפליטים, אירגוני כנסיה וחוגים סוציאליסטיים. המאבק היה למען הכללת היהודים בהגדרה של פליט פוליטי, ולמען עיכוב הגירושים (בספטמבר הוערך כי מספר המגורשים עולה על 2000²⁶) לפחות עד שיתברר האם אכן לא נשקפת להם סכנה, כפי שטען ראש משטרת הזרים. שיאו של המאבק היה בריון ציבורי, שהתנהל בפרלמנט ב-22 בספטמבר ובו הביעו שתי מפלגות האופוזיציה, הדמוקרטית והסוציאליסטית, מחאה נגד המדיניות הקשוחה כלפי הפליטים ונגד הטענה ש"הספינה כבר מלאה".²⁷ הלחץ הציבורי הביא להקלה בהוראות הגירוש של פליטים, ואם כי יהודים המשיכו לא להיכלל בקטגוריה של "פליטים פוליטיים" (שזכאים היו למקלט אוטומטי), הרי שחולים, נשים בהריון, ילדים מתחת לגיל 16 והוריהם, ומבוגרים מעל 65, הורשו מעתה ליהנות מזכות המקלט.²⁸

ואולם, לא הקהילה היהודית עוררה מאבק זה, והיא אף לא עמדה בראשו. להפך, נתקבל הרושם, כאילו הנהגתה הסתפקה במדיניות של משא ומתן עם ראש משטרת הזרים ובהפעלת לחץ שקט, במקום להרים

מכאן נובע הצורך בשיתוף פעולה עם הנשיא: המשרד של "יונה" דאג ליידיע אותו בהתרחשויות השונות מבחינת דעת קהל ואירועים, ואילו ממנו נדרשו תגובות לבעיות שנוגעות לחיי יהודים והקהילה בשוויץ. בדרך כלל הוא התחמק ממתן תשובה כלשהי, או ענה באופן בלתי ברור לחלוטין. גם בשאלות, שהעסיקו הרבה את ההנהלה, סירב לומר ל"יונה" את עמדתו. למשל, כשנשמעה קריאה בעד הוצאת יהודים מהצבא השוויצרי, אטפה "יונה" חומר והגישה אותו לנשיא, שאמר כי יבוא בדברים על סמך החומר הנ"ל עם השלטונות; יותר לא נאמר לה — האם נעשה משהו, אם לאו. באופן טבעי העסיקה את "יונה" בעיית הפליטים, הגירתם, ותנאי קיומם בשוויץ. היא הקפידה להעביר חומר ומידע על פעילותם של חוגים שונים בשוויץ בנושא זה לסי.ג., אך מעולם לא זכתה לאיזה שהוא מידע על פעולת הסי.ג. וועד העזרה לפליטים שלצידו. האם גורם לכך חוסר התעניינות, יחס לוקה לבעיה, או רק אי הבנה לחשיבות דעת קהל יהודית ולא יהודית כאחת? מכל מקום, לא נעשה כל ניצול של הסוכנות כדי להפיץ מידע, שהסי.ג. מעוניין להפיצו. ממילא גם לא הובעה אף פעם הערכה — או ביקורת — לפעולתה של "יונה". התוצאה היא, לדברי סגלוביץ', ש"יונה" מספקת אמנם ידע לעתונות, פועלת למען שינוי הלך הרוח האנטי יהודי — אך איננה מהווה מכשיר פעולה של הסי.ג., לא במאבק נגד אנטישמיות ולא בקידום האינטרסים של הסי.ג.²⁹

מקור היחס המנוכר של הסי.ג. לפי הניתוח של סגלוביץ', לא היה אליו אישית, אלא בגישה, שכאלו מתביישת או חוששת מפני העלאת בעיות הנוגעות ליהודים בפומבי. להפך, הגישה הרווחת בסי.ג., טען, היא שיש לרדוף בכל הבעיות עם איזה פקיד גבוה, עורך ראשי, או איש ציבור, בחשאי, על סמך יחסים אישיים וסימפטיה; ולנצל את ההשפעה של אישים יהודים אחדים אצל השלטונות. פומביות, על פי גישה זו, עלולה רק לגרום מהכרח של אותם אישים. התוצאה היא, התריס סגלוביץ', שהנשיא, או אישים בודדים אחרים, מהווים מעין מתווכים בין הקהילה והשלטונות, מפשרים בין האינטרסים של שני הצדדים, מבלי שאף צד יכיר את עמדת השני או יוכל להביע את עמדתו באופן ישיר וגלוי. כך, למשל, נשמעו קולות מחאה שונים נגד התנאים הקיימים במחנות הפליטים בשוויץ, אך קולו של הממסד היהודי נפקד ביניהם. אי אפשר, טען סגלוביץ' נגד הממסד היהודי, לנהל מדיניות פילנטרופית בלבד, משום שמדובר בשאלה פוליטית, שהשלכותיה נוגעות לא רק לפליטים עצמם, אלא ליחס ליהודים בכלל, בתוך שוויץ ומחוצה לה. דווקא ניסיון היהודים בארצות אחרות, כתב, מורה כי אין לשתוק, וכי שמירה על פרופיל פוליטי נמוך לא משככת את ההתקפות על היהודים, אלא להיפך, מעודדת אותן. מה גם, שהיא משאירה את הוויכוח בענייני יהודים ופליטים יהודים בידי אנשים בורים או חסרי מידע (כמו למשל הוויכוח בנושא הסיבות לזרם הפליטים היהודים שמגיע לשוויץ, שתואר לעיתים קרובות כנגרם מסיבות כלכליות ולא מתוך רדיפות גזעניות וסכנת חיים).²¹

תגובת הנהלת הסי.ג. להאשמות חמורות אלה לא איחרה לבוא. הוחלט, כי הפיקוח של הנהלת הקהילה על "יונה" יוגבר. הושמעה ביקורת על סגלוביץ', שאינו אלא "פקיד" בקהילה, ועל כן אינו ראוי

סגלוביץ' הירבה לעסוק בנושא הפליטים היהודים שממשלת שוויץ סגרה את הגבולות בפניהם. כאן נראים פליטים שנתפסו במחנה מעצר

עם הממשלה הפדרלית) כלפי חוץ. בעיית הפליטים — הענקת מקלט לאלה שזכו והצליחו להגיע לגבול השוויצרי ותנאי קיומם בשוויץ — המשיכה להיות הבעיה המרכזית בה עסקה הקהילה. אך ככל שהשתנו פני החזית, כך גם הלכה והשתנתה ממילא מדיניות שוויץ.³⁰ "יונה", ששימשה אם כן קטליזטור (אם לא הכוח הממריד) לשינוי בתפיסה הפוליטית של המאבק למען אינטרסים יהודיים בשוויץ, זכתה ליותר הכרה במסגרת הרה-אורגניזציה והדמוקרטיזציה של מוסדות הסי.ג., תקציבה גדל (מ-15,000 ל-16,000 פרנק — מכלל 88,500 פרנק, שהיו תקציב שוטף של הקהילה) ומשכורתו של סגלוביץ' הועלתה (בכלל זה ניתן לו גם פיצוי רטרואקטיבי, כאות להערכת פעילותו).³¹

תרומתם של "יונה" ושל סגלוביץ' לפרסום פשעי הנאצים

נראה שבין אלה שהעריכו את פועלו, רגישותו ותבונתו הפוליטית של

קול מחאה. הקהילה אפילו לא הביאה לפרסום פקודת המשטרה ברבים. הביקורת כלפי הנהגתה, ובייחוד כלפי סאלי מאייר, הלכה וגברה בקרב חוגים יהודיים רבים: נשיא הסי.ג. הואשם בכך, שהתאים את מדיניותו יותר לזו של השלטונות מתוך רצון לשמור על יחסים טובים עם השלטונות — וביחוד עם המשטרה — במקום למחות ולפנות לעזרת דעת קהל או חוגים פוליטיים. כך קרה, שדעת הקהל השוויצרית היא שהתקוממה נגד המדיניות הנקוטה כלפי הפליטים, ולא ההנהגה היהודית. ביקורת זו, שנכרכה גם בבעיות נוספות שפורשו כניהול לא דמוקרטי של ענייני הקהילה, וחוסר אמון כלפי הנשיא — הובילה בסופו של דבר להתפטרותו של הנשיא סאלי מאייר מתפקידו³² (רשמית התפטר הנשיא רק במרס 1943).

השינוי בהנהלת הסי.ג. התבטא בעיקר בדמוקרטיזציה רבה יותר כלפי פנים, ובהסתמכות על דעת קהל ופעילות פוליטית גלויה (כולל מגע ישיר

ובגאזים שם.³⁶ מה שידע סגלוביץ', ידעו כולם. אלא, שאיש לא העלה בדעתו כי מדובר בתוכנית מחושבת שמטרתה רצח כל יהודי אירופה, ורבים לא האמינו לכך גם משהגיעה ליריהם ידיעה חסרת תקדים בדבר קיומה של תוכנית כזו, ומשהאמינו — לא ידעו כיצד להגיב עליה.

לא כאן המקום להיכנס לסבכי כל אותה פרשה, ולסיבות המורכבות שעיצבו את תגובת מנהיגי יהדות אמריקה לאותו מברק, שפורסם לראשונה ב-24 בנובמבר במסיבת עיתונאים שכינס סטפן וייז.³⁷ אנו נדרשים אליה רק בכדי לציין, כי סגלוביץ' לא נכשל במקום שאליו נקלע בסערת ההיסטוריה: לעשות משהו בידיעה חסרת התקדים בדבר תוכנית השמדה של היהודים, למרות שלא יכול היה לאשש את אמיתותה. הוא לא נכשל, לא משום שהיו בידיו ידיעות שונות מאשר לאחרים, אלא משום שניחן בתפיסה פוליטית, שהכתיבה לו מעקב שיטתי וניסיון מתמיד לראות את מהות הדברים שמאחורי התופעות. זה מכבר עמד על חולשותיו של הממסד היהודי השוויצרי ושל "הפוליטיקה היהודית" שניהל. כבר למעלה משנה קודם לכן, למד לסמוך על גישתו הפוליטית שלו, ואף העז לעמוד חוצץ אל מול כל הממסד היהודי. הוא לבדו, הזר; הוא גם לא חשש מלשאת באחריות לערעור האחדות של הממסד היהודי. גם בקיץ 1942 לא היסס להסיק, שייתכן מאוד שהידיעה הנוראה שקיבל היא ההסבר לגירושים ההמוניים "מזרחה", לשמועות על המתחולל בגיטאות בפולין, לאידיאולוגיה הנאצית. הוא גם לא היסס לפעול על דעת עצמו, שלא בדרכים המקובלות ותוך עקיפת הממונים עליו, ולא התחמק מהאחריות הכבדה שנתגלגלה עליו. משהגיעה לבסוף הפרשה לשיאה, בדמות הצהרת בעלות הברית, התברר כי צדק בשיקוליו, וכי "הסוד הנורא" היה, אכן, אמת.

אפשר לשער, כי התנסות דרמטית זו של סגלוביץ' (שנשארה במשך כל המלחמה בסוד) תרמה לגיבוש התפיסה הכל כך מודרנית שניסת, בדבר השימוש בעתונות ובתעמולה כאמצעי פוליטי לשינוי דעת הקהל והמדיניות השוויצרית וככלי עיקרי במלחמה בנאציזם ובעזרה לעם היהודי. בסוף שנת 1943, הגיח על שולחן הנהלת הסי.ג. הצעה לשינוי מעמדה ותפקידה של "יונה". על פי הצעה זו, צריכה היתה "יונה" להפוך להיות נושאת דברו של הסי.ג. (באמצעות הפצת מידע, פרסום תגובות רשמיות וחומר רקע למערכות עתונות), ואחראית לקשר עם הציבור הרחב ועם אישים פוליטיים. כדו"ח, שהשתרע על פני 8 עמודים, ניתח סגלוביץ' את קבוצות היעד השונות אליהן יש לפנות ופרסם תוכנית פעולה, שמטרתה שינוי דעת הקהל השוויצרית. בעיקר הדגיש את הצורך להבליט את התגובות החיוביות לבעיית היהודים (ובכלל זה גם למטרות הציוניות בארץ ישראל) בקרב הציבור הלא יהודי ולהבהיר את עמדותיה ופעולותיה של הקהילה היהודית. הוא הציע לקיים קשר הדוק יותר עם חברי פרלמנט ופוליטיקאים (ובכלל זה לערוך מעקב אחר נושאי הדינוים והכנת חומר רקע בעוד מועד עבורם), לקיים מסיבות עיתונאים ולהפיץ תוכניות הסברה. אולם, התריע, לשם כך צריכה הנהלת הסי.ג. לגבש עמדות פוליטיות ברורות. הציבור היהודי, לדעתו, הוא קבוצת יעד משנית בחשיבותה. יחד עם זאת, המליץ על הידוק הקשר בין הסי.ג. לחברי הקהילה על ידי משלוח של חוזרים (שלא לפרסום) ומידע נוסף — בהתאם לצרכים הפוליטיים — לנציגי הקהילות ולפעילים. אלה

סגלוביץ', עוד בתקופת המלחמה, היו דווקא אנשים שלא היו קשורים כלל לבעיות הפליטים או למדיניות של הקהילה היהודית. בדיעבד, היתה הערכתם מכרעת בגלגולי הפרשה המוכרת בהיסטוריוגרפיה בשם "מברק ריגנר". ב-29 ביולי 1942 הגיע לשוויץ תעשיין גרמני בשם אדוארד שולטה על מנת להעביר ידיעה בדבר תוכנית השמדה טוטלית, שעל מימושה הוחלט כמטה של היטלר. את הידיעה העביר למר קופלמן, יד ימינו של בעל חברת השקעות שוויצרי עמו עמד בקשרי ידידות. קופלמן חשב את סגלוביץ' למומחה העיקרי בנושא הנאציזם וביכר אותו על פני שאר מנהיגי הקהילה היהודית ועסקניה.³² סגלוביץ', מצידו, החליט אף הוא לעקוף את הממסד היהודי השוויצרי, שעלול היה להשהות, ואולי, עקב אופיו הלא-מיליטנטי ואף הכנוע, לא להגיב כראוי. הוא החליט להעביר את תוכן הידיעה דווקא לצעיר מבין נציגי האיגודים היהודים והציונים שפעלו בשוויץ, ל"ר ריגנר, נציג הקונגרס היהודי העולמי בז'נבה, בכדי שהוא יעבירו לנשיא הקונגרס היהודי בארצות הברית סטפן וייז, וממנו תגיע הידיעה לנשיא רוזוולט.³³ ואכן, "מברק ריגנר" נשלח ללונדון ולניו יורק בתחילת אוגוסט 1942, ובעקבותיו החל המסע הפומבי שהסתיים בהצהרת בעלות הברית — בפעם הראשונה מאז פרוץ המלחמה — נגד השמדת היהודים, ב-17 בדצמבר אותה שנה. בצעד זה ובהתחייבות לכדוק את מהימנותו של אותו תעשיין גרמני, על מנת לשכנע את בעלות הברית באמיתות ההודעה, מילא סגלוביץ' תפקיד מכריע בחשיפה הפומבית הראשונה של "הסוד הנורא" — קיומה של תוכנית מחושבת לרצח שיטתי של העם היהודי.³⁴

גם אם היתה מן המקריות בכך ששולטה העביר את המידע דווקא לקופלמן, ושזה פנה לסגלוביץ',³⁵ הרי שסגלוביץ' הוכיח את עצמו הן בהתייחסותו הרצינית למידע והן בתגובתו המהירה ובנחישות צעדיו. אלה בולטים במיוחד על רקע התגובה המתממה של מנהיגי יהדות ארצות הברית לאותה ידיעה. מדוע האמין לידיעה מהממת שכזו, והרי שמועות נכונות ושאין נכונות רווחו כל העת? ומדוע — גם אם לא יכול היה לאשש אותה בוודאות — לא השתהה והעביר אותה למי שחשב שראוי שיגיב עליה? התגובה נעוצה במהות ידיעתו והבנתו של סגלוביץ' את המצב.

מה ידע סגלוביץ' בקיץ 1942, וליתר דיוק באחד באוגוסט? הוא ידע על אופיו האלים של המשטר הנאצי, על מחנות הריכוז ועל "ליל הברדלח" — עוד לפני פרוץ המלחמה; על ההצהרות התזורות והנשנות בדבר השמדת היהודים; על המתה בגאז של 10,000 יהודים הולנדים במאטהאוזן (הודעת ממשלת הולנד הגולה, 5 באפריל 1942); על הודעת ממשלת פולין הגולה על 700,000 יהודים שמתו (לפי דו"ח ה"בונד", הודעה שפורסמה ב-2 ביוני 1942 בבי.בי.סי.) ועוד קודם לכן על 240,000 יהודים שנרצחו באוקראינה (בהסתמך על עדויות קצינים הונגרים שחזרו מהחזית); על הודעתו של צ'רצ'יל (!) לאסיפת המחאה במדיסון סקווייר גרדן בניו יורק (מטעם הקונגרס היהודי, תנועת העבודה היהודית ובני ברית), בה דיבר על מיליון קרבנות יהודים — מידע שלא קיבל פרסום, כי לא עבר את הצנזורה השוויצרית; על גירושים המוניים של יהודים מצרפת וממערב אירופה לפולין, משם לא נתקבל אף אות חיים, ועל שמועות חזרות ונשנות בדבר מוות ברעב, במחלות, בירי,

בסיום הדו"ח טען לזכות חופש העתונות כערובה בלעדית למילוי יעדיה, וכערובה חיונית לכל ממסד, והרחיק עד לציטוט עקרון חופש פרסום המידע כמכריע בעיצובו הפוליטי של עם ובחינוכו להכרה ולשיפוט עצמאיים.³⁸

ההצעה, שנדונה בישיבת הנהלת הסי.ג. ב-28 בנובמבר 1943, נדחתה. בעוד שהתוכנית שהתווה סגלוביץ' למיתקפה על דעת הקהל נתקבלה בקוויה הכלליים, הרי שהצעתו להעניק אוטונומיה לגוף חדש ובלתי תלוי בהנהלה, היתה מהפכנית מדי מכדי שהנהלה תקבלה. יתר על כן, גם את כל אותם קשרים פוליטיים שסגלוביץ' פירט, לא ראתה ההנהלה כמתאימים להפקיד בידי מי, שהינו בסופו של דבר "פקיד" של הקהילה, ומצאה את ההצעה כולה כחריגה מתחום סמכויותיה של סוכנות עתונות. זו הוקמה, נאמר שם, בכדי לעזור להנהלה בתחום המאבק הציבורי לאור עליית האנטישמיות, ותו לא. סגלוביץ' נאלץ, אם כן, להמשיך ולקיים את "יונה" במסגרת המגבלות בהן פעל עד אז.

(כ-150 איש) מצידם יעבירו ל"יונה" מידע מקומי, שיכול לעניין את הנהלת הקהילה או שיתאים לפרסום נרחב ולדיווח על פרסומי העתונות המקומית ואף יוכלו ליצור קשר ישיר עם מערכות עתונים מקומיים (וביחוד בשוויץ הצרפתית, שם היתה לבוליטינים של "יונה" פחות תפוצה).

סגלוביץ', שהכיר את דפוסי הפעולה השמרניים של הממסד היהודי, ניסה להמתיק את הגלולה. הוא הציע, כי תוענק ל"יונה" אוטונומיה יחסית, כך שהנהלת הסי.ג., לא תיאלץ לראות עצמה מזוהה עם כל פרסום של "יונה". לשם כך הציע, שתיבחר מערכת באספת נציגים של חברי הקהילה היהודית, עם או בלי מינוי אוטומטי של נשיא הסי.ג. כחבר מערכת, במקום הוועד האחראי מטעם הנהלת הסי.ג. למעשה הציע, שהקהילה תקים גוף חדש, דמוקרטי, שנבחר ישירות על ידי חברי הקהילה. גוף כזה יהווה צינור לתגובות בקרב הציבור היהודי שאותו ייצגה ההנהגה היהודית, ויוכל לשמש לה כלי לביקורת של פעולותיה.

בולטין של "יונה" משנת 1944 המדווח על השמדת יהודי הונגריה

"Betet für uns, damit wir bald sterben".

Die Ausrottung der Juden in Ungarn.

Am 6. Juni 1944 erklärte der ungarische Innenminister Jarosch: "Die vollkommene Entjudung Ungarns ist kein Programm mehr sondern eine Tatsache. Die endgültige Lösung ist nur mehr eine Frage der Zeit". Nachrichten, die vor einigen Tagen von gut unterrichteter Seite in die Schweiz gelangt sind, bestätigen, dass die "Entjudung", d.h. die Ausrottung der ungarischen Judenheit, die zur Zeit der deutschen Okkupation - die grosse Zahl der sog. "Rassejuden" nicht inbegriffen - schätzungsweise 800.000 Seelen betrug, in voller Gänge ist.

Am 16. April 1944 begann die Einsperrung der jüdischen Bevölkerung in Ghettos. Es folgte die Verschleppung in die grossen Ziegeleien und auf Höfe, wo sie auf nackter Erde liegen mussten. Besondere Leiden verursachten der Nahrungs- und Wassermangel. Hab und Gut wurde den Juden geraubt, und sie mussten brutale, von schweren körperlichen Misshandlungen begleitete Verhöre über sich ergehen lassen. Den Abschluss bildete jeweils die Deportation in die berüchtigten Lager in Polen.

So wurden beispielsweise die 18 000 Juden in Nyiregyhaza in der oberen Theissgegend Mitte April in einem engen Ghetto und in Tabakscheunen qualvoll zusammengepfercht. Sie erhielten täglich 100 gr. Brot und dazu entweder 100 gr. Bohnen oder 100 gr. Kartoffeln und 10 gr. Mohl. Es waren weder Decken noch Strohsäcke vorhanden. Die Behandlung entsprach den Methoden des Konzentrationslager. Der

ניסיון לשנות את "הפוליטיקה היהודית"

השלט נגדו יצא סגלוביץ' - "עצור! טריטוריה שווייצרית לפניך".

התפקיד שסגלוביץ' נטל על עצמו מראשית המלחמה — להסב את תשומת הלב לגורלם המיוחד של היהודים (ולא רק להיאבק נגד האנטישמיות בשווייץ) — לא הפך למיותר גם לאחר התפנית בסוף 1942, אם כי יתחרה של "יונה" הלך ופחת, ככל שמדיניות פרסום הידיעות בדבר גורל היהודים ודעת הקהל בשווייץ השתנו במהלך 1943. בפברואר 1943 הופיעה בעתונים קריאה של קתולים פולנים בשווייץ נגד רצח היהודים וידיעות כי גיטאות פולין רוקנו מיושביהם, וכי מתוך למעלה מ-2.8 מיליון יהודים נותרו אולי 650,000. במחצית מרס, הופיעה עדות של גרמני על מחנה המוות בלז'ץ. בספטמבר 1943 פורסמה בעתונות השווייצרית ידיעה של סוכנות אמריקאית, לפיה ניתן להעריך, על סמך ניתוח של מקורות גרמניים רשמיים, כי 5 מיליון יהודים באירופה כבר אינם בחיים.³⁹

ואולם, המדיניות הרשמית של שווייץ כלפי הפליטים היהודים לא השתנתה (עד קיץ 1944); העתונות המשיכה להתרכז באירועי המלחמה הכלליים, ולא בגורל היהודים. הידיעות על המתרחש בארצות הכיבוש, בעיקר במרכז ובמזרח אירופה, המשיכו להיות ספורדיות, לא תמיד ממקורות מהימנים, לעיתים בגדר שמועות בלבד, ושוב ושוב רמזו לאירועים שקשה היה לקבלם כפשוטם; הקולות שיצאו במפגיע נגד רצח היהודים היו עדיין מעטים, של חוגים שוליים. דעת הקהל המשיכה להתנגד בין ועזוע וחזרה לבין אי אמון והתכחשות. הצנזורה המשיכה במדיניותה הצינית של שמירה על "נייטרליות", שפגעה יותר מכל בידיעות שנגעו לגורל היהודים, בגלל אופיין ומקורן. כך למשל, היא הגדירה את הידיעה של כתב ה"ניו כרוניקל" הלונדוני מקייב בדצמבר 1943, על רצח 70,000 יהודי העיר (25,000 ביום), כ"תעמולת זוועה" של בעלות הברית. יתר על כן, אפילו בינואר 1944, חזרה הממשלה ואסרה על פרסום עדויות של רופאים שווייצרים, שבקרו בחזית המזרחית עוד בסוף 1941 ובמהלך 1942, וחזו ביחס הגרמני לשבויים רוסים ולאוכלוסיה היהודית. בסקירה שערך סגלוביץ' ב-1955, ובעקבותיו קרל לורביג, הציג פרשה זו כאחת הדוגמאות המכריעות למדיניות השתקה מכוונת של הצנזורה בכל הנוגע לידיעות על רצח יהודים.⁴⁰ בהקשר זה יש לציין, כי לאחר המלחמה זכה הארכיון של "יונה" למעין הכרה רשמית בערכו, משהסתבר כי הממונה מטעם הפרלמנט על הכנת דו"ח על מדיניות הפליטים השווייצרית בזמן המלחמה נעזר בו באופן שיטתי, וכן בדו"חות מפורטים, שהשתרעו על פני מאות עמודים, שכתב לו סגלוביץ' על סמך החומר שאסף בזמן המלחמה.

במהלך שנת 1943 ו-1944 הרבתה "יונה" במשלוח חומר פוליטי דוקומנטרי לאירגוני עזרה לפליטים, ובפרסום התקפות נגד המשך המדיניות של גירוש פליטים יהודים; היא המשיכה בדיווח על ודיפות היהודים באירופה (בעיקר על הגירושים מצרפת, ומאוחר יותר על חיסול יהדות פולין, ועל הגירושים מהונגריה) ועל פעולות התנגדות של חוגים שונים בארצות הכבושות, בצד דיווחים על בעלות הברית, ועל ההתנדבות בארץ ישראל לצבא הבריטי. בתקופה זו הרבתה לצטט עתונות חוץ (שוודית, נורווגית); הוסיפה כותרות ראשיות לבלטיינים, שנוסחו בווה

ודרמטי, כגון: "נגד חיסול יהדות אירופה" — בבולטיין שדיווח על הצהרת בעלות הברית ומסר את תוכנה (27 בינואר 1943), או "התפללו עבורנו כדי שמתונו יקדים לבוא" — בבולטיין שסקר את גירושם של 350,000 יהודים מהונגריה לאושוויץ. באותו גיליון ציטטה "יונה" גם מקור בריטי, שתאר את "בית החרושת למוות" באושוויץ ודיווח על כחצי מיליון אנשים שהומתו בתאי הגזים ועל שלוש המשרפות בהן אפשר לשרוף 10,000 גוויות ביום (28 ביוני 1944). בשלב זה הקפידה "יונה" פחות על מקורות הידיעות, ושילבה מדי פעם גם ידיעות ממקורות לא רשמיים (מכתבים, חוזרים, וכד').

את הידיעה בדבר קיומה של תוכנית לרצח יהודי אירופה לרינגר, ועד שפורסמה על ידי המנהיגות היהודית בארצות הברית. מדוע הוא, שידע לפני השאר על תוכנית ההשמדה, ומן הסתם פקפק במהימנותה פחות מרבים אחרים, שתק וחיכה כמו סטפן וייז ואחרים עד שנשיא ארצות הברית יאשר את פרסומה? בגיליונות של "יונה" מאותה תקופת המתנה" המשיך לפרסם, אם גם בהדגשה יתרה, על מצב היהודים כפי שדווח בעתונות הכללית. האם הוא, שבמכתב הגלוי שפרסם במחאה על מדיניות הסי.ג. במאי 1941, כתב כי "מדיניות השתיקה, היא ללא כל ספק, לעיתים קרובות, נבונה, ומכל מקום זהירה. אבל ישנם רגעים, בהם צריך להשתמש במילים, שאלמלא כן, תדבר השתיקה [בעד עצמה]", "סבר שזו הפעם שמדיניות השתיקה יפה לה? שרק תגובת ההנהגה היהודית ובעלות הברית תהיה הולמת, אפילו היא מתמהמהת? או שמא נכשל גם הוא במקום, שבו נחוצה היתה לא מדיניות זהירה, אלא דווקא קול זעקה, ואפילו הוא בגדר מעשה התאבדות עתונאי? ומה אפשר להסיק מכך בקשר לשאלות כלליות ומטרידות, כמו האם סגלוביץ' הוא בבחינת מקרה שמאפיין את תלות העתונות בממסד היהודי, ועל כן יש לחפש את התשובה לשאלות אלה במדיניותו של זה? ואם הוא שפעל כמעט בודד, באופן כל כך נבון בכל הקשור להפצת מידע וחשיפת פשעי הנאצים, כך, מה כבר אפשר לצפות מאחרים?

למעשה, רצה סגלוביץ' לשנות את פני "הפוליטיקה היהודית" באמצעות "יונה". משמעות הצעתו, שצוינה לעיל, היתה לכפות על הנהלת הסי.ג. מדיניות אגרסיבית, אך מגובשת וברורה, שתנצל את דעת הקהל ואת המוסדות הדמוקרטיים בכדי להשפיע על המדיניות השוויצרית לא רק בכל הנוגע ליהודים בשוויץ אלא גם בקידום האינטרסים של העם היהודי בכלל. הוא הקדים בכך את בני תקופתו, ונכשל. כישלונו מעורר את השאלה עד כמה יכול היה אדם אחד כמותו, או קבוצת אנשים קטנה להשפיע על ממסד יהודי, שהמשיך לנקוט ב"פוליטיקה חצרה" גם במשבר אליו נקלע עם פרוץ המלחמה. אין ספק, שמשקלו האישי של סגלוביץ' גדל דווקא בגלל המשבר אליו נקלעה ההנהגה היהודית בשוויץ. משבר זה אפשר לו להרוג מהקו המתון וההסני של ההנהגה היהודית, ולנהל מדיניות פרסום אגרסיבית יותר באשר לגורל היהודים בכלל ובאשר לגורל הפליטים בפרט. אולם, משניסה לשנות את מהות "הפוליטיקה היהודית" במסגרת הממסד עצמו ובחסותו — נכשל.

האם היה סגלוביץ' תמים מספיק בכדי לא להבין, כי הצעתו היתה מהפכנית מדי בכדי שתקבל את הסכמת הממסד, או שמא יש בכך ביטוי להכרתו בחשיבות הממסד היהודי, גם אם דרכו מלאה תחתית? שאלה זו נוגעת גם לאותם שלושה וחצי חודשים ארוכים שחלפו מאז שהעביר

להופיע במהלך המלחמה). וראה: Georg Guggenheim "Abwehr und Aufklaerung," Festschrift zum 50 jaehrigen Bestehen, S.I.G., Zuerich 1954 pp. 82-83

8. מבחר של כולטינים נמצא בארכיון יד ושם (להלן: איו"ש), P-13/90.
9. דו"ח על פעילות יונה לשנת 1940/41. שם, P-13/75.
10. עד לפרוץ המלחמה נתנה "יונה" שרות של קטעי עתונות לכ-150 מערכות עתונים בשוויץ. קטעים ששלחה הופיעו בעתונות יומית ומקומית כפעמיים בחודש, דבר המורה על האמון שקנתה לעצמה בקרב עורכי העתונים (דו"ח על פעילות "יונה" לשנת 1940/1939 ודו"ח סגלוביץ' על "יונה" לתקופה שבין ספטמבר לסוף שנת 1939 שהוגש לד"ר גאורג גוגנהיים, איו"ש, שם). בשלושת החודשים הראשונים של המלחמה לא יכלה "יונה" לפעול, משום שאישור הצנזורה התעכב. (שם, דו"ח לסוף שנת 1939).
11. ראה למשל גיליון ה-6 במאי 1941, איו"ש, שם.
12. ה-NZZ פרסמו במלואו. דו"ח לשנת 1940/41, איו"ש, P-13/75.
13. 10, 12 ו-26 בנובמבר 1941.
14. בדו"ח על "יונה" לשנת 1940/41, מצויין, כי לא היה שום איסור. בדו"ח לשנת 1941/42, מוזכרות התערבויות בודדות של הצנזורה, ובדו"ח לשנה שאחריה אף לא מקרה אחד. שם, P-13/75.
15. ראה למשל מכתב של עורך ה-Basler Volksblatt ובו הבעת זעזוע מהצו המורה על איסור הפרסום, ועל הבעת רגשות צער ובושה לנוכח רדיפת היהודים בכלל. שם, 14 בנובמבר 1941.
16. איו"ש, P-13/75 Heidelberg Volksgemeinschaft, 6 במאי 1941.
17. שם, P-13/90.
18. ראה ישיבת הנהלה, 18 במרס 1941, ארכיון הסי.ג. ציריך. אחת מהדוגמאות המאלפות ביותר לאמביבולנטיות של ממשלת שוויץ ולמשמעותה המאיימת על זכויות יהודי שוויץ עצמם, היתה התגובה להחלת חוקי הרכוש והכלכלה האנטי יהודיים בצרפת של וישי גם על יהודים בעלי נתינות שוויצרית. ממשלת שוויץ לא

1. לעניין זה ראה, למשל, את ספרו של ש. בית צבי, הציונות הפוסט-אוגונדסטית במשבר השואה, תל אביב 1967.
2. הצנזורה הופקדה בידי הצבא עד ינואר 1942, ואז הועברה לידי שר המשפטים והמשרדה, אדוארד פון שטייגר.
3. Georg Kreis, Zensur und Selbstzensur, Die Schweizerische Pressepolitik, in Zweiten Weltkrieg, Frankfurt und Stuttgart, 1973, 203-210.
4. יש לציין, שבבולות שאר המדינות (וביחוד צרפת) נסגרו בפני פליטים עוד קודם לכן. פירושו של דבר היה, שפליטים שהגיעו לשוויץ לא יכלו להמשיך לארץ מקלט אחרת עד תום המלחמה.
5. Ex Libris, מס' 6, יוני 1967.
6. ההיסטוריוגרפיה השוויצרית נוטה, למרות האמור לעיל, להקל מאד במשקל האחריות של הצנזורה בתהליך "ההתקרנות" של שוויץ. ראשית, משום שלא הופעלה "צנזורה מונעת", אלא רק פיקוח של הצנזורה על הפרסומים בדיעבד (Edgar Bonjour, histoire de la neutralite suisse, Neuchatel, 1970, vol. 5 [להלן: בונז'ור], עמ' 155 ואלף). שנית, הצעדים בהם נקטה הצנזורה נגד עתון זה או אחר, נעו על פי רוב בין אזהרה אישית או פומבית, לבין דרישה להגיש את החומר לצנזור לפני פרסומו, למשך זמן מוגבל. העונשים הכבדים ביותר — סגירת עתון לפרק זמן מוגבל או סגירת עתון באופן מוחלט, הוטלו לעיתים רחוקות בלבד. העתונים היחידים שנסגרו לחלוטין היו עתון נאצי, עתון קומוניסטי, ועתונים קטנים שמומנו על ידי בעלות הברית או גרמניה. (בונז'ור, כרך 5, עמ' 159-161) למעשה, לא היה פרסום ידיעות חריגות כרוך בנטילת סיכון רב.
7. למרות שבתרגום מילולי מדובר ב"סוכנות חדשות", הרי ש"יונה" לא היתה סוכנות ידיעות במלוא מובן המלה ולכן העדפתי להתייחס אליה כאל "סוכנות עיתונית". היא הוקמה כסוכנות עתונות של הסי.ג. ולא כעתון, כדי לא להתחרות ב-Israelitische Wochenblatt, עתון יהודי בלתי תלוי (עתון יהודי נוסף פסק

- פליטים יהודים להינצל מגזרת הגירוש.
 Y. Bauer, American Jewry and the Holocaust, The American Jewish Joint Distribution Comm; 1939-1945, N.Y. 1981, 228-229.
29. ישיבת הנהלה, 5 בנובמבר 1942.
30. ביולי 1943 הוצאו אירגונים פשיסטיים ופרו-נאצים אל מחוץ לחוק. נפילת משטרו של מוסוליני הביאה להקלה במדיניות כלפי פליטים יהודים מאיטליה ומיוגוסלביה. לבסוף, באוגוסט 1944, בוטלה האבחנה בין פליטים פוליטיים לבין פליטים מטעמי גזע (דבר שאיפשר את כניסת 2,830 פליטים מברגן-בלזן וטרזינשטאט).
31. עם זאת, הוצאותיה הסתכמו ב-20,000 פרנק (ישיבות הנהלה, 25 בפברואר, 9 בנובמבר ו-24 בנובמבר 1943).
32. קופלמן אף ידע כי מעבדו (רוזנשטיין, שנעדר משוויץ באותה עת) העריך את סגלוביץ, כאדם היחיד המבין בענייני פוליטיקה יהודית. Walter Laqueur and Richard Breitman, Breaking the Silence, New York 1986 (להלן: לקוויר) עמ' 124.
33. שם, עמ' 131-132.
34. ראה ריגנר, במאמר ב-Das Neue Israel, נובמבר 1968, ובמאמרו של סגלוביץ, שם, ינואר 1969.
35. לקוויר עמ' 124-125.
36. ראה ישיבת הנהלת ה.י.ג., 20 באוגוסט 1942, וארכיון "יונה", במשרדי ה.י.ג. "מה ידעו בשוויץ על גורל היהודים" 21/1.
37. תוכן המברק הגיע לידי וייז, דרך לונדון, ב-28 באוגוסט 1942, ואולם הבית הלבן אסר עליו לפרסמו עד ל-24 בנובמבר 1942.
38. הצעה לשינויים ב"יונה", 9 בנובמבר 1943, אי"ש, P-13/75.
39. הזלר, עמ' 198, 206-209.
40. ארכיון "יונה" במשרדי ה.י.ג. בציריך, Pressekontrolle und Wissen um des Schicksal der Juden, 2/88
- רק שלא יצאה נגדם בגלוי, אלא בעקיפין אף נתנה הסכמתה לכך. כלומר, גם בשוויץ נוצר תקדים של אפליה כלפי אזרחיה היהודים (ישיבת הנהלה מיום 2 בנובמבר).
19. ראיין עם ד"ר גיאורג גוגנהיים, 13 בספטמבר 1984, ארכיון ה.י.ג. גוגנהיים סיפר בראיון, שסגלוביץ' רחש מעט מאד דרך ארץ בפני הצנזורה. עם זאת, זו האחרונה גם לא הכבידה עולה יתר על המידה, ובסך הכל היו הרשויות הוגנות כלפיו (מה שמשחלב גם עם הערכות ההיסטוריונים לגבי הצנזורה בתקופת המלחמה בכלל, וראה הערה 6 לעיל).
20. במכתב הגלוי היה אפשר להבחין בנימות המסגירות גם עלבון אישי של סגלוביץ'. כך, למשל, בדרישה לשתף אותו בישיבות הנהלה, לפחות באלה שעוסקות בנושאים הקשורים באווירה הפוליטית, או כתלונתו על חוסר היחס של סאלי מאיר ל"יונה", דהיינו לסגלוביץ' עצמו (כמו למשל התעלמות מקיומו של המשרד, כשהוא נמצא באותו בניין וחוסר התייחסות, חיובית או שלילית, לפעילותה). עם זאת, עיקר הטענות שהושמעו הן לגופו של עניין, גם אם הטון שבהן הושמעו הושפע אולי מממירות אישית.
21. המכתב הופנה לוועד המקומי בציריך ולאחראי בהנהלה של ה.י.ג. על "יונה", 15 במאי 1941, אי"ש, P-13/75.
22. באשר לבעיית הצנזורה, הוחלט כי יפעלו יחד עם גופים אחרים — ובעיקר במחלקת הרדיו והעתונות — וימחו על יחס האפליה כלפי "יונה" אך יעשו זאת בדרכים שקטות. (ישיבת הנהלה, 2 בנובמבר 1941, נספח).
23. שם, 5 בפברואר 1942.
24. שם, 25 במרס 1942, נספח.
25. מאז 8 באפריל עד סוף אפריל 1942 הגיעו 100 פליטים נוספים. עד סוף מאי הגיעו 132, עד סוף יוני — 186 ועד סוף יולי — 248 פליטים, רובם יהודים.
26. ישיבת הנהלה, 24 בספטמבר 1942.
27. ראה: Alfred a. Haesler, Die Schweiz und die Fluechtlinge 1933-1945, Zuerich 1986 (להלן: הזלר), 133-122, 161-140.
28. פירושו של דבר היה, כי בין תחילת אוגוסט לסוף דצמבר הצליחו קרוב ל-8,500